

MESEBELI FIGURÁK A KISVÁROS PEREMÉN

Sárfi N. Adrienn: Bolond lélek

Kisregény, novellafüzér vagy különálló darabok? – kérdezhetné az olvasó a balatonfüredi író, Sárfi N. Adrienn második könyvének, a Bolond lélek címűnek a lapozgatásakor. A válasz az első pillanatban ambivalens: ez is, az is, meg amaz is. De ha végigolvassuk, nincs kétségünk a műfajt illetően: kisregényt tartunk a kezünkben, amely harmincegy fejezetből áll, és az utolsó kereké teszi a szereplők életét és a cselekményt. A visszautalások, az időben és a térben tett ugrások is a kisregény mellett szólnak.

Az író első kötete 2009-ben A kő reszketett címmel jelent meg. Ebben csupa rövid, egyperces és ötperces írásokat találtunk, amelyeket korábban lapok és folyóiratok közöltek. Úgy tűnt, formai hajlama tartós lesz, ebben a laza kötöttségben érzi jól magát, elsajátítva a tömör, lényegre törő közlés és leírás fogásait, műhelytitkait, és eszében sincs, hogy átfogóbb, terjedelmesebb, szerkezetileg összetettebb művet írjon. A Bolond lélek így aztán meglepetés, és nem is akármilyen. Sárfi N. Adriennek pazar a szókincse, plasztikusak a leírásai, és mindemellett ihletetten és bravúrosan ábrázol. Kitalált magának egy kisvárost – a mikor és a hol elhanyagolható –, amely így a világ bármely pontján lehetne. Ide helyezi, itt mozgatja szereplőit, akik persze „egyetemesekek” abban az értelemben, hogy sorsuk, életformájuk hasonló a földgolyó más részein élőkéhez. A társadalomban elfoglalt helyük nem különböző, csak eltérőek a körülmények és a viszonyulási feltételek.

A kisregény „hősei” hajléktalanok, nincstelenek, az ismeretlen kisváros peremén, az erdőben laknak egy bádokyalybában. Olykor meleg ételt is esznek, bográcsban főzik a soványka, krumpliból és hagymából készült levest, amelyet tejföllel és liszttel habarnak be. Nekik ez fenséges eledel. Kétkerekű taligájukkal többnyire a városban portyáznak; a sétány, a park, a kockaházakkal zsúfolt lakótelep és a főtér a barokk templommal ideális vadászterep a guberáláshoz és a szemlélődéshez. S persze ott van még a kocsmá, a Szomjas Szivacs is az élénk papagájjal. A négy kulcsszereplő törzsvendég itt, Zsuzsa néni, a pultos, aki börtönben csücsülő bivalyerős férje szabadulását várja epekedve, megtűri őket, sőt, kedveli a „fiúkat”, akik pénztelenségükben csupán egy-egy fröcsösöt isznak, és órákon át – kapaszkodjunk meg! – römiznek.

De kik is ezek a rokonszenves fiúk, akiknek fenomenális nevet adott a szerző? Négyen vannak, de időnként hozzájuk csapódik még két haver. Itt van a „vékony, langaléta” Csirke Rudi, az „álmatag képű, dadogós” Rozsdás Pityu, a „sánta” Jó Bandi, aki ráadásul diszlexiás is; a sort a „bozontos fejű” Susulyka zárja. Ő nem akar ki. Ahogy haladtam a történetben, Susulyka nemét illetően elbizonytalanodtam, a becézős kicsinyítő képző miatt először vézna lánynak hittem, úgy tizennyolc-húsz évesnek, aki a bandához verődött, és automatikusan főnök lett. Mert egy percig sem kételkedhetünk abban, hogy ő irányítja a társait, szava döntő, meghatározó. Alakja, karaktere aztán lépcsőzetesen kirajzolódik. Susulyka polgári neve Sulyok Karcsi, ötven felé jár, már őszül a szakálla. Valamikor jómódban élt, elit gimnáziumba járt, repülőszerencsétlenségben meghalt szülei diplomaták voltak. Az elegáns házat, amit örökölt, az ingatlanmaffia szélhámosai lenyúlták az orra előtt. Ekkor választotta a társadalom kívüli létformát.

„...úgy döntött, hogy így akar élni, mint ahogy most él velük, mert a végtelen lehetőségek közül kíváncsisága önkényesen most ezt, a társadalmon kívüli létformát választotta. Nem hitték volna róla, hogy azzal a tudattal teszi, hogy később, sok-sok új tapasztalattal visszatérjen innen a jólétbe... ő egy 'átutazó' – ahogy magyarázta saját magának –, aki ideiglenesen itt terem és ott terem, hullámszik egyik életformából a másikba...”

Persze a regény végén minden jóra fordul, a látszólag megalkuvó Susulykát saját erkélyén cirógatja a napsugár. Az epizódokban többször visszatér a múlt, amikor még tehetett, más-más nővel beutazta a világot, eljutott Afrikába és Indiába; nyelveket beszél, tud angolul, spanyolul és arabul. Idő kérdése csupán, hogy mikor rugaszkodik neki újra a nagyvilágnak.

Az utazások leírásában Sárfi N. Adrienn saját élményeire támaszkodik, ugyanis megszállott hátizsákos „kalandor”, csakúgy, mint Susulyka volt fiatalkorában. Ezekben a szakaszokban hiteles képek vetülnek elénk. A nyomorék indiai koldusgyerek megörökítése írói remeklés, s ebből jó pár akad a könyvben. A két kívülálló barát (a „koszlott ruhás, hosszú, fonott hajú, alacsony figura”), a Csakrakirály és a Szomjas Szivacsban bambán görnyedő és darvadozó Szúnyog Csabi portréja is ezek közé tartozik.

Susulykáké közösségében rend és béke uralkodik, egymásra utaltságuk megkérdőjelezhetetlen. Ez a négy férfi – a legfiatalabb huszonkettő-huszonhárom éves – nem szokványos figura. Nyáron naponta mosakodnak a patakban, más évszakokban hetente két-három alkalommal. Munkamegosztásban kotorásznak a konténerekben, a kukákban és a szemétkupacokban. Külön-külön ember felel a ruhanemükéért, az elektromos cuccokéért, az újságokéért és dobozokéért, az ételért és a könyvekért. Susulyka képviseli a kultúrát. Ők négyen nem marakodnak, nem erőszakoskodnak egymással, tisztán tartják a környezetüket, nem káromkodnak mindenáron, akkor is némileg visszafogják magukat, legfeljebb egy-egy női vagy férfi intim testrész neve hagyja el indulatosan a szájukat, utálatukat és nemtetszésüket pedig köpködéssel fejezik ki. Nem szívatják egymást csipőből, csak a hecc kedvéért nem tolnak ki egymással, bár néha hatalmasakat röhögnek, különösen akkor, amikor egyikőjük feneke télen odafagy a véceülökéhez.

Susulyka, Csirke Rudi, Jó Bandi és Rozsda Pityu nem bűnöző lelkületű csavargók, nem koszos, részeges disznók, nem antiszociálisak, inkább lecsúszott csávók, például Jó Bandi a válása miatt került lejtőre. Házasságuk krónikája, majd csődje szinte meseszerűen jelenik meg a regényben. Valamikor állásuk volt, szabómesterként, vízóra-leolvasóként, betanított raktári munkásként rendszeresen dolgoztak, de kisiklott az életük. Jó Bandiról írja a szerző: „elégedetten, szorongás nélkül élte a csövesség mindennapjait.” Susulyka önmaga sorsát intellektuálisabban elemzi: „Sosem jutott eszébe, hogy ő több vagy jobb, mint mások, vagy hogy a szegényeknek hozzá képest rossz lehet az életük, csak az egyenlőségen belüli változatosságot látta, s ez gyönyörködtette.” Bolyongásaikon figyelik a „normális” embereket, irigyek rájuk, csodálják őket. Nem kötnek bele senkibe, nem randalíroznak, igaz, az élethű játék babát tologató kapafogú, ormóttan testű nőn jókat szórakoznak. Őrült – ragasztják rá a bélyeget.

Az epizódok között nincsenek kimódolt strukturális átkötések, spontán sorakoznak előttünk, mégis egységet alkotnak. Nincsenek aránytalanságok sem, végig feszes ívű a cselekmény. Sárfi N. Adrienn nem törekszik direkte naturalisztikus ábrázolásra, ezért néha úgy érzem, hogy idealizálja, valószerűtlenné formálja Susulykáké életét. Már-már extrém ez a világ, más, mint általában a hajléktalanoké, a deviáns alakoké. Valójában nem a társadalom önkéntes kitasztottjai, kirekesztettjei ők, inkább elvarázsolt lelkek, akik átmenetileg a város szélén élnek, elviselhető körülmények között, nem szenvednek végzetesen a nélkülözésektől, ez az átmeneti állapot nem emészti fel kedvüket, nem marja, nem rágja szét testüket, lelküket. Nem a purgatóriumban sýnylődnak, őrlődnak. „Hát, Isten az nézelődik. És időnként mesél valamit a lelkeknek... De azok feledékenyek!” – mondja rezignáltan Csakrakirály, amikor ellátogat a tanyára. Ő aztán ki is lép a körből, más dimenzióba és halmazállapotba kerül.

Sárfi N. nagy-nagy empátiával megteremtett alakjai nem szánnivaló földi lények, megbotlottak, elestek, de nem váltak nihilistává, nem tartják fel tehetetlenül és megadóan a kezüket, igyekeznek talpra állni, átszakítani a korlátokat. Nem egyforma vehemenciával persze, és esélyeik sem egyenlők. Susulyka mellé, akibe minduntalan visszatér derűs felismerése, miszerint „bárki élete lehetne az övé is”, a jog igazsága szegődik, Csirke Rudi életét pedig az akaraterő, a szerencse és mások jóindulata változtatja meg egyik napról a másikra. Garzonlakást bérel, és rátalál egy intelligens lányra. Megjósolható, hogy megbecsült képkeretező lesz belőle. Két embernek tehát egyenesbe jött az élete, talán túlságosan is gyors, kapkodóan összefoglaló ez a metamorfózis, de előre borítékolható volt. Jó Bandi és Rozsdás Pityu – anélkül, hogy lázadnának, hőzöngének – még egy ideig nyilván hajléktalanok maradnak, hiszen a sors nem mindenkihez egyformán kegyes. Az ő hajnaluk késik. Addig talán koboldokká változnak az erdőben – Sárfi N. Adrienn felrázó, már-már szürrealisztikus történetében.

A Bolond lélek az idei ünnepi könyvhét egyik markáns műve. Olyan mikroközösséget ábrázol, amelynek szélesebb, tágabb körű világát csak az árnyoldalairól ismerjük. Tagjaitól idegenkedünk, kikerüljük őket, mintha leprások lennének, pusztá látványuk megvetést indukál bennünk. Olykor persze teljesen érthetően. A kisregény azonban megkísérli eloszlatni megcsontosodott előítéleteinket, miközben nem menti fel hibáik és tévedéseikről

a szereplőket, de bölcsen rávezeti az olvasót arra, hogy nem árt időnként elfogulatlanul megérteni és megítélni mások életét. A művelt és sokat tapasztalt Susulyka filozófiai érvelései emellett szólnak, persze az ő aspektusából. A Bolond lélek mindezek ellenére nem fejlődésregény, nem morális paradigma, még csak nem is szimbolikus megtisztulási folyamat vagy kierőszakolt, a csoportra tukmált katarzis. Ha ezekre fókuszálna, taszítaná, félre vezetné az olvasót. A kisregény „próza költemény” a megfoghatatlan, de elérhető belső szabadság értékéről, amely csak választásaink és döntéseink által nyeri el értelmét.

Sulyok Karcsi, Rozsdás Pityu, Jó Bandi és Csirke Rudi a 21. század létező, eleven mesefigurái. Itt araszolgatnak, lélegeznek, tengődnek közöttünk, találkozhatunk velük. S bármelyikük élete lehetne a miénk is.

(Hungarovox Kiadó, 2012)

